

LISONIY HAMJAMIYATNING MULOQOT VOSITALARI. ADABIY TIL. DIALEKT. SOTSIOLEKT. ARGO VA JARGON. JONLI SO‘ZLASHUV TILI

Termiz davlat Universiteti

O‘zbek filologiyasi fakulteti

4-kurs talabasi Isoqova

Nigina Shuhrat qizi

isakovanigina04@gmail.com

ANNOTATSIYA: *Ushbu ishda lisoniy hamjamiyatning muloqot vositalari hamda tilning turli shakllari adabiy til, dialekt, sotsiolekt, argo, jargon va jonli so‘zlashuv tili masalalari yoritilgan. Unda tilning jamiyatdagi o‘rni, uning ijtimoiy va hududiy ko‘rinishlari, shuningdek, turli ijtimoiy guruhlar nutqida yuzaga keladigan o‘ziga xos xususiyatlar tahlil qilingan. Adabiy tilning me‘yoriyligi va umumxalq uchun tushunarli vosita ekanligi, dialektlarning hududiy farqlari, sotsiolektlarning ijtimoiy qatlamlarga bog‘liqligi misollar asosida ochib berilgan. Shuningdek, argo va jargonlarning norasmiy nutqdagi o‘rni hamda jonli so‘zlashuv tilining kundalik hayotdagi ahamiyati ko‘rsatib o‘tilgan. Mazkur ish tilshunoslikda til va jamiyat o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlikni o‘rganishda muhim ahamiyatga ega.*

Kalit so‘zlar : *Lisoniy hamjamiyat, muloqot vositalari, til va nutq, adabiy til, dialekt, sheva, sotsiolekt, argo, jargon, jonli so‘zlashuv tili, og‘zaki nutq, yozma nutq, til me‘yorlari, ijtimoiy guruhlar, hududiy farqlanish.*

АННОТАЦИЯ: *В данной работе рассматриваются средства общения языкового сообщества, а также различные формы языка — литературный язык, диалект, социолект, арго, жаргон и разговорная речь. Освещается роль языка в обществе, его социальные и территориальные разновидности, а также особенности, проявляющиеся в речи различных социальных групп. На примерах раскрываются нормативность литературного языка и его общедоступность, территориальные различия диалектов и социальная*

обусловленность социолектов. Также рассматривается роль арго и жаргона в неформальной речи и значение разговорного языка в повседневной жизни. Данная работа имеет важное значение для изучения взаимосвязи языка и общества в языкознании.

Ключевые слова: Языковое сообщество, средства общения, язык и речь, литературный язык, диалект, говор, социолект, арго, жаргон, разговорная речь, устная речь, письменная речь, языковые нормы, социальные группы, территориальные различия.

ANNOTATION: *This work examines the means of communication within a linguistic community, as well as various forms of language such as the literary language, dialect, sociolect, argot, jargon, and colloquial speech. It highlights the role of language in society, its social and regional variations, and the specific features that appear in the speech of different social groups. The standardization and general comprehensibility of the literary language, the regional differences of dialects, and the social nature of sociolects are explained with examples. In addition, the role of argot and jargon in informal communication, as well as the importance of colloquial speech in everyday life, are discussed. This work is significant for studying the relationship between language and society in linguistics.*

Keywords : *Linguistic community, means of communication, language and speech, literary language, dialect, vernacular, sociolect, argot, jargon, colloquial speech, oral speech, written speech, language norms, social groups, regional variation.*

KIRISH

Til — jamiyatning eng muhim aloqa vositasi bo‘lib, insonlar o‘rtasidagi ijtimoiy munosabatlarni shakllantirish va rivojlantirishda beqiyos ahamiyatga ega. Har qanday jamiyatda muloqot jarayoni til orqali amalga oshadi va bu jarayonda til turli shakl va ko‘rinishlarda namoyon bo‘ladi. Shu sababli lisoniy hamjamiyat va uning muloqot vositalarini o‘rganish tilshunoslik fanining muhim yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Lisoniy hamjamiyat doirasida til faqat adabiy shaklda emas, balki turli ijtimoiy va hududiy ko‘rinishlarda ham mavjud bo‘ladi. Xususan, adabiy til

jamiyat uchun umumiy, me'yorlashtirilgan va rasmiy aloqa vositasi sifatida xizmat qilsa, dialektlar ma'lum hududga xos bo'lgan til xususiyatlarini ifodalaydi. Bundan tashqari, sotsiolektlar muayyan ijtimoiy guruhlarining nutqida shakllanib, ularning kasbiy yoki ijtimoiy xususiyatlarini aks ettiradi. Argo va jargon esa ko'proq norasmiy muloqot jarayonida qo'llanilib, nutqqa o'ziga xos rang-baranglik bag'ishlaydi. Shuningdek, jonli so'zlashuv tili kundalik hayotda insonlar o'rtasidagi bevosita va erkin muloqotni ta'minlovchi asosiy vosita hisoblanadi. U tilning eng faol va o'zgaruvchan qatlamlaridan biri bo'lib, jamiyatdagi yangilanishlar va ijtimoiy o'zgarishlarni tez aks ettiradi. Mazkur ishning dolzarbligi shundaki, tilning turli ko'rinishlarini o'rganish orqali jamiyat va til o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni chuqurroq anglash mumkin. Ushbu mavzuni tadqiq etish tilning rivojlanish qonuniyatlarini, uning ijtimoiy tabiatini hamda muloqot jarayonidagi ahamiyatini kengroq yoritishga xizmat qiladi. Xulosa qilib aytganda, til jamiyat hayotida muhim o'rin tutib, insonlar o'rtasidagi muloqotni ta'minlovchi asosiy vosita hisoblanadi. U turli shakllarda — adabiy til, dialekt, sotsiolekt, argo, jargon va jonli so'zlashuv tili ko'rinishida namoyon bo'lib, har biri muayyan ijtimoiy yoki hududiy vazifani bajaradi. Lisoniy hamjamiyat doirasida ushbu til shakllarining o'zaro bog'liqligini o'rganish tilning jamiyat bilan chambarchas aloqador ekanligini ko'rsatadi. Shu bois, mazkur mavzuni o'rganish tilning mohiyatini chuqurroq anglash va uning ijtimoiy ahamiyatini yoritishda muhim hisoblanadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR

Mazkur mavzuni yoritishda tilshunoslik sohasiga oid ilmiy adabiyotlar, darsliklar va tadqiqot ishlari tahlil qilindi. Xususan, lisoniy hamjamiyat, adabiy til, dialekt, sotsiolekt, argo va jargon masalalari ko'plab olimlar tomonidan o'rganilgan bo'lib, ularning ilmiy qarashlari ushbu ishning nazariy asosini tashkil etadi. Til va jamiyat o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik masalalari umumiy tilshunoslik doirasida keng yoritilgan bo'lib, unda tilning ijtimoiy tabiati, funksiyalari hamda turli shakllari chuqur tahlil qilingan. Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, adabiy til me'yorlashtirilgan va umumxalq uchun tushunarli bo'lgan til shakli sifatida alohida ahamiyat kasb etadi. Dialekt va shevalar esa tilning hududiy xilma-xilligini ifodalab,

uning tarixiy rivojlanishini aks ettiradi. Sotsiolekt, argo va jargonlar esa muayyan ijtimoiy guruhlar nutqida shakllanib, tilning ijtimoiy qatlamlanishini ko'rsatadi. Ushbu masalalar yuzasidan olib borilgan tadqiqotlar tilning murakkab va ko'p qirrali hodisa ekanligini tasdiqlaydi. Tadqiqot jarayonida bir qator ilmiy metodlardan foydalanildi. Jumladan, **tahlil va sintez metodi** orqali mavzuga oid nazariy ma'lumotlar o'rganildi va umumlashtirildi. **Taqqoslash metodi** yordamida adabiy til, dialekt va boshqa til shakllari o'rtasidagi farqlar aniqlab berildi. Shuningdek, **tavsiflash (deskriptiv) metodi** orqali til hodisalarining o'ziga xos xususiyatlari yoritildi. Bundan tashqari, **kuzatish metodi** asosida jonli so'zlashuv tilidagi misollar tahlil qilindi. Shunday qilib, foydalanilgan adabiyotlar va metodlar mazkur mavzuni har tomonlama yoritishga, uning nazariy va amaliy jihatlarini chuqurroq ochib berishga xizmat qildi.

NATIJALAR VA MUHOKAMA

Tadqiqot jarayonida lisoniy hamjamiyatning muloqot vositalari hamda tilning turli shakllari — adabiy til, dialekt, sotsiolekt, argo, jargon va jonli so'zlashuv tilining o'ziga xos xususiyatlari tahlil qilindi. Olib borilgan tahlillar natijasida til jamiyat bilan uzviy bog'liq bo'lgan murakkab va ko'p qirrali hodisa ekanligi aniqlandi. Natijalarga ko'ra, adabiy til jamiyatda asosiy va me'yoriy aloqa vositasi sifatida yetakchi o'rin egallaydi. U rasmiy muloqotda, ta'lim tizimida hamda ommaviy axborot vositalarida keng qo'llanilishi bilan ajralib turadi. Dialekt va shevalar esa tilning hududiy xilma-xilligini aks ettirib, milliy til boyligini oshiruvchi muhim omil sifatida namoyon bo'ladi. Shuningdek, sotsiolekt, argo va jargonlarning o'rganilishi natijasida ularning muayyan ijtimoiy guruhlar nutqiga xos ekanligi va norasmiy muloqotda faol qo'llanilishi aniqlandi. Bu til shakllari jamiyatdagi ijtimoiy tabaqalanish, kasbiy faoliyat va yosh xususiyatlarini aks ettirishda muhim rol o'ynaydi. Ayniqsa, jargon va argo birliklari nutqqa ekspressivlik va obrazlilik bag'ishlashi bilan ajralib turadi. Jonli so'zlashuv tili esa kundalik hayotda eng faol qo'llaniladigan til shakli sifatida o'zining soddaligi, tezkorligi va erkinligi bilan tavsiflanadi. U tilning doimiy ravishda rivojlanib borishini, yangi so'z va ifodalar bilan boyib borishini ta'minlaydi. Muhokama jarayonida aniqlanishicha, tilning

barcha shakllari o'zaro chambarchas bog'liq bo'lib, biri ikkinchisini to'ldirib boradi. Adabiy til barqarorlik va me'yorni ta'minlasa, boshqa shakllar tilning rivojlanishi va boyishiga xizmat qiladi. Shu bois, til hodisalarini kompleks yondashuv asosida o'rganish muhim ahamiyat kasb etadi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, lisoniy hamjamiyat va uning muloqot vositalari tilshunoslikda muhim o'rin egallaydi. Til insonlar o'rtasidagi asosiy aloqa vositasi bo'lib, jamiyatning ijtimoiy, madaniy va hududiy xususiyatlarini o'zida aks ettiradi. Tadqiqot davomida tilning turli shakllari — adabiy til, dialekt, sotsiolekt, argo, jargon va jonli so'zlashuv tili har biri o'ziga xos vazifani bajarishi aniqlandi. Adabiy til jamiyatda me'yoriy va rasmiy aloqa vositasi sifatida yetakchi o'rin tutadi. Dialekt va shevalar tilning hududiy rang-barangligini ifodalab, uning tarixiy ildizlarini saqlab qoladi. Sotsiolektlar esa ijtimoiy guruhlar nutqining o'ziga xos jihatlarini ko'rsatadi. Argo va jargon birliklari ko'proq norasmiy muloqotda qo'llanilib, nutqqa ifodaviylik bag'ishlaydi. Jonli so'zlashuv tili esa kundalik hayotda eng faol va tez o'zgaruvchan til shakli sifatida muhim ahamiyat kasb etadi. Shuningdek, barcha til shakllari o'zaro bog'liq bo'lib, tilning rivojlanishi va boyishiga xizmat qiladi. Til va jamiyat o'rtasidagi uzviy bog'liqlikni o'rganish orqali insonlar muloqoti va ijtimoiy munosabatlarining mohiyatini chuqurroq anglash mumkin. Shu bois, lisoniy hamjamiyatning muloqot vositalarini o'rganish nafaqat nazariy, balki amaliy jihatdan ham muhim ahamiyatga ega bo'lib, til madaniyatini rivojlantirish va samarali muloqotni ta'minlashga xizmat qiladi.